

Αντιλήψεις καθηγητών πληροφορικής για το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού στην εκπαιδευτική πραγματικότητα

Δαβράζος Γρηγόριος¹, Μπιλίρη Κατερίνα²

¹Καθηγητής Πληροφορικής ΠΕ19, Επιστημονικός Συνεργάτης ΑΣΠΑΙΤΕ Πάτρας,

²Διατροφολόγος, Εκπαιδευτικός ΙΕΚ, Απόφοιτος ΕΠΠΑΙΚ, ΠΕΣΥΠ ΑΣΠΑΙΤΕ

¹gregory.davrazos@gmail.com, ²bilirikaterina@gmail.com

Περίληψη

Ο σχολικός εκφοβισμός έχει τραβήξει το ερευνητικό ενδιαφέρον της εκπαιδευτικής κοινότητας λόγω της έκτασης που έχει λάβει αλλά και λόγω των δυσμενών συνεπειών που έχει για όλους του συμμετέχοντες (θύτες, θύματα, παριστάμενοι). Ο διαδικτυακός εκφοβισμός αποτελεί την σύγχρονη εκδοχή του. Στην Ελλάδα δεν φαίνεται να είναι ακόμα τόσο διαδεδομένος όσο η παραδοσιακή του μορφή. Ο σύγχρονος εκπαιδευτικός καλείται να ανταποκριθεί και σε αυτή την πρόκληση. Ο καθηγητής πληροφορικής ως ο θεωρούμενος πλέον αρμόδιος στις νέες τεχνολογίες θεωρούμε ότι θα κληθεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου. Στη συγκεκριμένη εργασία θα αποπειραθούμε να διερευνήσουμε τις αντιλήψεις τους σχετικά με το φαινόμενο αυτό χρησιμοποιώντας την ποσοτική ερευνητική προσέγγιση.

Λέξεις - κλειδιά: Διαδικτυακός Εκφοβισμός, Αντιλήψεις Καθηγητών Πληροφορικής

Εισαγωγή

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι ένα σχετικά καινούριο φαινόμενο. Η εισαγωγή των ΤΠΕ στην κοινωνική ζωή και κατ' επέκταση στην εκπαίδευση φαίνεται να είχε σαν συνέπεια και την επέκταση του φαινομένου του εκφοβισμού στην διαδικτυακή του εκδοχή. Η ψηφιακή του φύση επιτρέπει τη μόνιμη καταγραφή αρνητικών πληροφοριών οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την τρέχουσα και τη μελλοντική ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση των μαθητών. Αυτό μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη μάθηση των μαθητών που μπορεί να αντανακλάται σε χαμηλή σχολική δέσμευση και προβληματική συμπεριφορά (Patchin & Hinduja, 2006).

Ερευνητικές μελέτες σχετικά με τον εκφοβισμό έχουν δείξει ότι οι σχολικές κοινότητες αποτελούν σημαντικό παράγοντα για ζητήματα που σχετίζονται με τη διαδικτυακή βία (Olweus, 2003). Μέσα στα σχολεία οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι είναι συχνά στη πρώτη γραμμή για την αντιμετώπιση των μαθητικών συμπεριφορών, παίζουν σημαντικό ρόλο στη καταπολέμηση της παρενόχλησης (Olweus, 1991). Μάλιστα έρευνες έχουν δείξει ότι η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σε συνδυασμό με τη δέσμευση μπορεί να μειώσει τον εκφοβισμό κατά 50% (Boulton, 1999). Προηγούμενες έρευνες σχετικά με τον εκφοβισμό, υποστηρίζουν ότι αφού οι αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους, η κατανόηση αυτών των αντιλήψεων και στάσεων είναι ένα πρώτο βήμα ώστε να βοηθηθούν να αναπτύξουν τις κατάλληλες ικανότητες για την αντιμετώπιση των φαινομένων εκφοβισμού (Pepler et. al., 2004; Siu, 2004).

Από τη στιγμή που ο διαδικτυακός εκφοβισμός συμβαίνει μέσα και έξω από το σχολείο, οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων μπορεί να παίξουν σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Στη συγκεκριμένη εργασία θα εστιάσουμε τον ενδιαφέρον μας στις αντιλήψεις των καθηγητών πληροφορικής σχετικά με το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού επειδή θεωρούμε ότι οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί είναι καθ' ύλην αρμόδιοι του Διαδικτύου αλλά και γενικότερα των ΤΠΕ.

Μεθοδολογία Έρευνας

Στην παρούσα έρευνα θα χρησιμοποιήσουμε την ποσοτική ερευνητική προσέγγιση. Πιο συγκεκριμένα θα χρησιμοποιήσουμε ερωτηματολόγιο ως ερευνητικό εργαλείο συλλογής δεδομένων. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο αρχικά δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε από την Qing Li (2008) στην προσπάθεια της να καταγράψει τις αντιλήψεις μελλοντικών εκπαιδευτικών για το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιήθηκε και σε άλλες έρευνες για τον ίδιο σκοπό (π.χ. Eden, Heiman & Olenik-Shmesh, 2012). Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις οι οποίες χωρίζονται σε 4 άξονες:

- Άξονας 1^{ος} Ενδιαφέρον Εκπαιδευτικών
- Άξονας 2^{ος} Αυτοπεποίθηση Αντιμετώπισης Εκπαιδευτικών
- Άξονας 3^{ος} Αντιλήψεις για τον Ρόλο της Σχολικής Μονάδας
- Άξονας 4^{ος} Ακαδημαϊκή Προετοιμασία Εκπαιδευτικών για το φαινόμενο του εκφοβισμού

Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση αντιλήψεων των καθηγητών πληροφορικής σχετικά με το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού και πιο συγκεκριμένα με την δική τους ετοιμότητα στην πρόληψη και αντιμετώπιση αλλά και το ρόλο του σχολείου.

Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία είναι:

- Σε ποιο βαθμό ανησυχούν οι εκπαιδευτικοί πληροφορικής για την παρενόχληση στον κυβερνοχώρο;
- Πόσο σίγουροι αισθάνονται οι εκπαιδευτικοί στη διαχείριση φαινομένων διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού;
- Σε ποιο βαθμό οι καθηγητές πληροφορικής είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν ένα περιστατικό διαδικτυακής παρενόχλησης;
- Αισθάνονται κατάλληλα προετοιμασμένοι από τις σπουδές του για την αντιμετώπιση του φαινομένου;
- Τι πιστεύουν οι εκπαιδευτικοί για τον ρόλο του σχολείου είναι σημαντική για τέτοιου είδους περιστατικά;

Συλλογή Δεδομένων / Εργαλεία Ανάλυσης Δεδομένων

Για τη συλλογή των δεδομένων το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε από δυο εκπαιδευτικούς και δημιουργήθηκε ηλεκτρονικά χρησιμοποιώντας το διαδικτυακό εργαλείο δημιουργίας

ερωτηματολογίων Google Forms. Το συγκεκριμένο εργαλείο χρησιμοποιήθηκε για να εξασφαλίσει, αφενός τη συλλογή δεδομένων από μεγαλύτερο δείγμα εκπαιδευτικών, αφετέρου ταχύτητα στη συλλογή και επεξεργασία των απαντήσεων. Το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο αφενός αποστάληκε με email σε όσους καθηγητές πληροφορικής υπηρετούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ήταν γνώριμοι των συγγραφέων και αναρτήθηκε σε διάφορες ομάδες της κοινωνικής ιστοσελίδας Facebook που αφορούν τη συγκεκριμένη ειδικότητα εκπαιδευτικών. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό IBM SPSS Statistics v20.0.

Αποτελέσματα

Στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ανταποκρίθηκαν συνολικά 78 Καθηγητές Πληροφορικής (60,26%, άνδρες και 39,74% γυναίκες) οι οποίοι υπηρετούν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα

Βαθμίδα Εκπαίδευσης	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δημοτικό	17	21,8
Γυμνάσιο	19	24,4
Γενικό Λύκειο	22	28,2
ΕΠΑ.Λ	20	25,6

Πίνακας 1:

Βαθμίδες Εκπαίδευσης που υπηρετούν οι Καθηγητές Πληροφορικής του δείγματος

Σχετικά με το επίπεδο σπουδών των Καθηγητών Πληροφορικής που συμμετείχαν στην έρευνα το 26,9% είναι απόφοιτοι ΤΕΙ, το 24,4% είναι απόφοιτοι ΑΕΙ ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (46,2%) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου ανεξάρτητα από βασικό πτυχίο. Τέλος ένας καθηγητής πληροφορικής είναι κάτοχος διδακτορικού.

Το Ερωτηματολόγιο το απάντησαν Καθηγητές Πληροφορικής από όλη την Ελληνική Επικράτεια όπως φαίνεται από τον ακόλουθο πίνακα. Βέβαια η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών υπηρετούν στο Νόμο Αττικής (42,3%).

Νομός	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	1	1,3
ΑΤΤΙΚΗΣ	33	42,3
ΑΧΑΪΑΣ	5	6,4
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	2	2,6
ΈΒΡΟΣ	2	2,6
ΕΥΒΟΙΑΣ	2	2,6
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	1	1,3
ΗΛΕΙΑΣ	5	6,4
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	3	3,8
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	6	7,7
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	1	1,3

ΚΥΚΛΑΔΩΝ	3	3,8
ΛΑΡΙΣΗΣ	1	1,3
ΛΕΣΒΟΥ	1	1,3
ΜΑΓΝΗΣΙΑ	1	1,3
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	1	1,3
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	3	3,8
ΞΑΝΘΗΣ	1	1,3
ΡΟΔΟΠΗΣ	1	1,3
ΧΑΝΙΩΝ	3	3,8
ΧΙΟΥ	1	1,3

Πίνακας 2:

Νομοί που υπηρετούν οι Καθηγητές Πληροφορικής του δείγματος

Τα έτη υπηρεσίας των Καθηγητών Πληροφορικής που συμμετείχαν στην έρευνα φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Έτη Υπηρεσίας	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
0-5	4	5,1
5-10	36	46,2
10-15	30	38,5
15-20	3	3,8
>20	5	6,4

Πίνακας 3:

Έτη Υπηρεσίας Καθηγητών Πληροφορικής του δείγματος

Η ανάλυση των δεδομένων ακολουθεί τους τέσσερις άξονες του ερωτηματολογίου. Πραγματοποιήθηκαν επίσης συσχετίσεις ως προς το φύλο (t-test), την βαθμίδα εκπαίδευσης που υπηρετούν οι εκπαιδευτικοί (ANOVA) και τα έτη υπηρεσίας τους (ANOVA) προκειμένου να διαπιστώσουμε εάν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τους τέσσερις προαναφερόμενους άξονες του ερωτηματολογίου.

Άξονας 1^{ος} Ενδιαφέρον Εκπαιδευτικών

Οι Καθηγητές Πληροφορικής από τις απαντήσεις τους φαίνεται να έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Αν και το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού δεν είναι τόσο διαδεδομένο στην Ελληνική κοινωνία όσο ίσως είναι η παραδοσιακή μορφή εκφοβισμού, οι καθηγητές πληροφορικής δείχνουν αυξημένο ενδιαφέρον. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το ενδιαφέρον αυτό οφείλεται εκτός των άλλων και στην αυξημένη ευθύνη που αισθάνονται ως οι κατεξοχήν αρμόδιοι εκπαιδευτικοί επί των ΤΠΕ και των χρήσεων τους.

Ερωτήσεις	Διαφωνώ /Διαφωνώ	Ουδετερότητα	Συμφωνώ /Συμφωνώ
-----------	---------------------	--------------	---------------------

	Απόλυτα		Απόλυτα
[Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι ένα πρόβλημα στο σχολείο]	23,1%	25,6%	50%
[Οι μαθητές επηρεάζονται από το διαδικτυακό εκφοβισμό]	16,7%	16,7%	66,6%
[Ανησυχώ για το διαδικτυακό εκφοβισμό]	10,3%	17,9%	70,6%

Πίνακας 4:

Ενδιαφέρον Καθηγητών Πληροφορικής του δείγματος για το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού

Δεν παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές όσον αφορά το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τα έτη υπηρεσίας σχετικά με το ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών για το φαινόμενο του διαδικτυακού εκφοβισμού. Αυτό φαίνεται να καταδεικνύει την σημαντικότητα του συγκεκριμένου φαινομένου η οποία φαίνεται να μένει ανεπηρέαστη από τις παραπάνω μεταβλητές. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα, όπως θα δούμε θα συνεχίζει να υφίσταται και στους άλλους άξονες διαμόρφωσης και ανάλυσης του ερωτηματολογίου.

Άξονας 2^{ος} Αυτοπεποίθηση Αντιμετώπισης Εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος ενώ παρουσιάζουν σχετική αυτοπεποίθηση στην αντιμετώπιση περιστατικών διαδικτυακού εκφοβισμού, εντούτοις στην αναγνώριση των περιστατικών δεν αισθάνονται την ίδια σιγουριά. Αν και είναι σχεδόν βέβαιο ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί του δείγματος αν αντιλαμβάνονταν περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού θα προχωρούσαν σε ενέργειες αντιμετώπισης του, εντούτοις είναι αμφίβολο αν το ίδιο ποσοστό μπορεί να το αντιληφθεί. Η σχετική αυτοπεποίθηση μπορεί να οφείλεται στη βαθιά γνώση των ΤΠΕ σε συνδυασμό με την ελλιπή επιμόρφωση στην ορθή αντιμετώπιση περιστατικών διαδικτυακού εκφοβισμού. Η επιτυχής αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών εκτός από το τεχνικές δεξιότητες τις οποίες κατέχουν οι καθηγητές πληροφορικής φαίνεται να χρειάζεται και άλλου είδους δεξιότητες για τις οποίες δεν είναι ενήμεροι μέσω στοχευμένων επιμορφώσεων.

Ερωτήσεις	Διαφωνώ /Διαφωνώ Απόλυτα	Ουδετερότητα	Συμφωνώ /Συμφωνώ Απόλυτα
[Αισθάνομαι σίγουρος για τον εντοπισμό κρουσμάτων διαδικτυακού εκφοβισμού]	34,7%	35,9%	28,2%
[Μπορώ να αντιμετωπίσω περιστατικά διαδικτυακού εκφοβισμού]	21,8%	39,7%	37,2%
[Εάν γνώριζα/μάθαινα για ένα περιστατικό διαδικτυακού εκφοβισμού στην τάξη/σχολείο, θα έκανα κάτι]	1,3%	6,4%	92,3%

Πίνακας 5:

Αυτοπεποίθηση Καθηγητών Πληροφορικής του δείγματος για την αναγνώριση και αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού

Δεν φαίνεται να παρατηρούνται στατιστικά σημαντικές διαφορές όσον αφορά το φύλο τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τα έτη υπηρεσίας σχετικά με την αυτοπεποίθηση των εκπαιδευτικών στην αναγνώριση και αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Άξονας 3^{ος} Αντιλήψεις για τον Ρόλο της Σχολικής Μονάδας

Η πλειοψηφία των καθηγητών πληροφορικής θεωρούν ότι σε επίπεδο σχολικής μονάδας πρέπει να αναληφθούν δράσεις και πρωτοβουλίες για τη αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Οι δράσεις αφορούν παρεμβάσεις τόσο σε επίπεδο τάξης όσο και σε επίπεδο σχολείου σε συνδυασμό με την επικοινωνία με γονείς όσο και με κοινωνικές υπηρεσίες.

Ερωτήσεις	Διαφωνώ /Διαφωνώ Απόλυτα	Ουδετερότητα	Συμφωνώ /Συμφωνώ Απόλυτα
[Τα σχολεία πρέπει να διαμορφώσουν πολιτικές αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού]	3,9%	6,4%	88,4%
[Θα πρέπει να διοργανωθούν προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για τον διαδικτυακό εκφοβισμό]	1,3%	6,4	92,3%
[Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διδάξουν το φαινόμενο της διαδικτυακής βίας στους μαθητές]	3,9%	2,6%	93,6%
[Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διοργανώνουν δραστηριότητες μέσα στη τάξη για τον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου]	3,8%	10,3%	84,6%
[Οι διευθυντές των σχολείων θα πρέπει να διοργανώσουν δραστηριότητες σε επίπεδο σχολείου για την αντιμετώπιση του φαινομένου]	5,1%	11,5%	83,3%
[Θα πρέπει να διεξάγονται έρευνες στα σχολεία για τον εντοπισμό θυμάτων διαδικτυακού εκφοβισμού]	6,4%	21,8%	70,5%
[Τα σχολεία θα πρέπει να συζητούν με τους γονείς για το διαδικτυακό εκφοβισμό]	3,8%	9,0%	87,2%
[Τα σχολεία θα πρέπει να συνεργάζονται με τις κοινωνικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού	1,3%	10,3%	87,2%

εκφοβισμού]			
--------------	--	--	--

Πίνακας 6:

Αντιλήψεις Καθηγητών Πληροφορικής του δείγματος σχετικά με το ρόλο της σχολικής μονάδας στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού

Δεν φαίνεται να παρουσιάζονται ιδιαίτερα στατιστικά σημαντικές διαφορές όσον αφορά το φύλο τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τα έτη υπηρεσίας σχετικά με την αναγκαιότητα για λήψη μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου σε επίπεδο σχολικής μονάδας, γεγονός που καταδεικνύει την συμφωνία όλων των εκπαιδευτικών.

Άξονας 4^{ος} Ακαδημαϊκή Προετοιμασία Εκπαιδευτικών για το φαινόμενο του εκφοβισμού
Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί δεν αισθάνονται ότι έχουν προετοιμαστεί κατά τις ακαδημαϊκές τους σπουδές για την αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Οι ακαδημαϊκές σπουδές φαίνεται να εστιάζουν περισσότερο σε τεχνολογικά ζητήματα και όχι τόσο σε ζητήματα κοινωνικών επιπτώσεων των ΤΠΕ.

Ερωτήσεις	Διαφωνώ /Διαφωνώ Απόλυτα	Ουδετερότητα	Συμφωνώ /Συμφωνώ Απόλυτα
[Οι ακαδημαϊκές μου σπουδές με έχουν προετοιμάσει για την αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού]	59%	16,7%	23,1%

Πίνακας 6:

Αντιλήψεις Καθηγητών Πληροφορικής του δείγματος σχετικά με την ακαδημαϊκή προετοιμασία τους για το φαινόμενο του εκφοβισμού

Ανεξαρτήτως φύλου ή βαθμίδας εκπαίδευσης ή έτη υπηρεσίας οι καθηγητές πληροφορικής δεν θεωρούν ότι οι σπουδές τους, τους έχουν προετοιμάσει για την αντιμετώπιση του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού.

Περιορισμοί της Έρευνας

Η συγκεκριμένη έρευνα αναμφισβήτητα υπόκειται σε περιορισμούς. Βασικοί περιορισμοί είναι η μη τυχαιότητα του δείγματος καθώς και ο περιορισμένος αριθμός εκπαιδευτικών. Δυο περιορισμοί που εμποδίζουν την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων και τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Βασικός περιορισμός φαίνεται να είναι και η μετάφραση του ερωτηματολογίου στα Ελληνικά. Όπως αναφέρθηκε το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε από δυο εκπαιδευτικούς όμως δεν εξασφαλίστηκε η ακρίβεια στην μετάφραση με την συνήθη τεχνική της αντίστροφης μετάφρασης (ελληνικά σε αγγλικά). Παρά το γεγονός ότι το ερωτηματολόγιο αποστάλθηκε με email σε καθηγητές πληροφορικής και αναρτήθηκε σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook) που αφορούν την συγκεκριμένη ειδικότητα εκπαιδευτικών, εντούτοις δεν μπορούμε να βεβαιώσουμε με ακρίβεια ότι όσοι απάντησαν το ερωτηματολόγιο ανήκουν όντως σε αυτή την ειδικότητα.

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο μπορεί να εμπλουτιστεί στον τελευταίο άξονα με ερωτήσεις που αφορούν διάφορα επιμορφωτικά προγράμματα του Υπουργείου για να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών και σε αυτή την παράμετρο.

Συμπεράσματα

Η στατιστική ανάλυση δεν έδειξε σημαντικές διαφοροποιήσεις στις αντιλήψεις εκπαιδευτικών σε κανέναν από τους άξονες διαμόρφωσης και ανάλυσης του ερωτηματολογίου εξαρτώμενες από μεταβλητές όπως το φύλο, τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τα έτη υπηρεσίας. Αυτό φαίνεται να υπογραμμίζει τόσο την σημαντικότητα του φαινομένου όσο και την αναγκαιότητα λήψης πρωτοβουλιών πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου σε επίπεδο σχολικής μονάδας αλλά και στον τομέα της επιμόρφωσης. Η επιμόρφωση θα πρέπει να έρθει να καλύψει τις ανεπάρκειες των εκπαιδευτικών όχι τόσο σε γνώσεις και δεξιότητες ΤΠΕ, όσο σε εκείνες τις γνώσεις και δεξιότητες που χρειάζονται για την επιτυχή αντιμετώπιση του φαινομένου και για την οποία η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι δεν έχει προετοιμαστεί κατάλληλα από τις ακαδημαϊκές σπουδές.

Παρά τους περιορισμούς της συγκεκριμένης έρευνας που αναφέραμε θεωρούμε ότι τα αποτελέσματα έχουν αξία και μπορούν να ληφθούν υπ' όψιν στη διαμόρφωση πολιτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση του εκφοβισμού. Η κατανόηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών θεωρείται απαραίτητη από την διεθνή βιβλιογραφία για την διαμόρφωση των πολιτικών (Eden, Heiman & Olenik-Shmesh, 2012 και οι αναφορές τους)

Η συγκεκριμένη έρευνα αν και μπορεί να χαρακτηριστεί ως πιλοτική, κάλλιστα μπορεί να αποτελέσει την αρχή περαιτέρω ερευνών διερεύνησης των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων που υπηρετούν σε σχολεία αλλά και πιο εξειδικευμένων ερευνών που θα εστιάζουν στους διευθυντές, προϊσταμένους, σχολικούς συμβούλους.

Βιβλιογραφία

1. Boulton. (1999). Concurrent and longitudinal relations between children's playground behavior and social preference, victimizations, and bullying. *Child Development*, 70 (4), pp944-954.
2. Eden S, Heiman T, Olenik-Shmesh D (2012). Teachers' perceptions, beliefs and concerns about cyberbullying. *British Journal of Educational Technology*, doi: 10.1111/j.1467-8535.2012.01363.x
3. Li, Q. (2008). Cyberbullying in schools: An examination of preservice teachers' perception. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 34 (2), 75-90.
4. Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among school children: Basic effects of a school based intervention program. In D. Pepler & K. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411-448). New Jersey: Erlbaum.
5. Olweus, D. (2003). A profile of bullying at school. *Educational Leadership*, 60(6), 12-19.
6. Patchin JW & Hinduja S (2006). Bullies move beyond schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
7. Pepler, D., Craig, W., O'Connell, P., Atlas, R., & Charach, A. (2004). Making a difference in bullying: Evaluation of a systemic school-based programme in Canada. In P. Smith, D. Pepler & K. Rigby (Eds.), *Bullying in schools: How successful can interventions be?* (pp. 125-140). Cambridge: Cambridge University Press.